

VOLUNTARIAT PEL VALENCIÀ: ACOLLIDA, INTEGRACIÓ I SOLIDARITAT

*Diego Gómez**, *Amanda Gasco***

Resum

La present col·laboració es contextualitza en la pràctica de les estratègies de mediació lingüística, a terres valencianes. Altres territoris de la mateixa llengua –El Píncipat, les illes Balears etc.–, en trobar-se amb referències institucionals més favorables, poden presentar intervencions i programes més aixoplugades i compartides amb les administracions. No és el cas de la Comunitat Valenciana, on l'esforç d'integració dels nousvinguts en la llengua del país, és tasca exclusiva d'iniciatives com la de l'Escola Valenciana. Per això és doblement d'agrair un projecte d'acollida cordial i directe, mitjançant la consolidació de parelles lingüístiques i tot el seguit d'actuacions –xerrades, encontres, publicitat als mitjans, reforç cultural, afavoriment de l'escolarització en valencià, contextualització i operativitat dels usos lingüístics etc.– tendents a dignificar la llengua del territori i als nousvinguts –o residents tradicionals– que s'atansen per integrar-s'hi.

Paraules clau: mediació lingüística, administracions, nousvinguts, programes d'intervenció, acollida, integració.

Abstract

The context of this paper is the practice of the strategies of linguistic mediation, in Valencian Community Other territories of the same language –Andorra, the Balearic islands, etc.–, haven more favourable institutional references, and they can show interventions and programs more protected and shared with the administrations. It is not the case of the Valencian Community, where the effort of integration of the newcomers in the language of the country, is an exclusive task of initiatives such as Escola Valenciana. For that reason,

* President d'Escola Valenciana – Federació d'Associacions per la Llengua– (Espanya). Adreça electrònica: <escola.v@fev.org>.

** Gabinet de comunicació del Voluntariat pel Valencià (Espanya).

it is doubly from thanking a cordial and direct project of reception, through the consolidation of linguistic couples and all the series of performances –talks, encounters, advertisements, cultural reinforcement, favouring education in Valencian, argument and operability of the linguistic uses, etc.– tend to dignify the language of the territory and to the newcomers –or traditional residents– that they approach to integrate into it.

Key words: linguistic mediation, administrations, newcomers, programs of intervention, integration, reception.

EL VALENCIÀ LLENGUA D'ACOLLIDA?

El valencià pot esdevenir la llengua d'acollida dels nous immigrants? La pregunta que ens fem, en els fons, és la de si el valencià pot ser una llengua d'integració davant una nova situació d'immigració, que té unes característiques ben diferents de les migracions produïdes a la dècada dels seixanta i setanta, del segle passat.

En aquest sentit, ens preguntem quin és el paper que poden tenir, en aquest procés d'acollida progressiva, les actuacions de l'Administració i de certs sectors de la societat civil per promoure estratègies, campanyes i projectes envers l'objectiu d'integració del nouvinguts. En primer lloc, cal pensar que la llengua que habitualment funciona com a llengua d'acollida de la immigració actual és el castellà. Sobre això, es poden fer una sèrie de consideracions: el País Valencià no té una identitat cultural recolzada per un estat propi i la seua virtut integradora està condicionada pel tipus de competències que l'ordenament jurídic espanyol li concedeix. Pel que fa a les polítiques d'immigració, la Generalitat Valenciana no té competències pròpies, és a dir, en la regulació del flux i els drets i deures de les persones nouvingudes.

També cal ressenyar, que la política lingüística de l'Estat, que és l'Administració que té competències exclusives en matèria de regulació de la immigració, es basa en un marc constitucional que no reconeix explícitament les llengües de les autonomies, i que a més les fa només cooficials en els seus territoris respectius, sense que siguin assumides com a pròpies per l'Estat. A la pràctica, la política lingüística de l'Estat espanyol al nostre territori, ha consistit en l'ús exclusiu del castellà i en la vulneració dels drets dels ciutadans i ciutadanes valencianoparlants. A això s'hi ha d'afegir que els mitjans de comunicació públics utilitzen, en la majoria dels casos, el castellà.

El fet que al País Valencià més de la meitat de la població tinga el castellà com a llengua materna, el converteix en la llengua amb un ús social aclaparador, sobretot en les grans ciutats. A la vegada, cal no oblidar el pes de la repressió franquista a la nostra llengua, i la força impositiva del castellà en l'actualitat

reforcen aquesta presència de la llengua majoritària al carrer, i això contribueix al fet que els valencianoparlants siguen bilingües més o menys actius, mentre que els castellanoparlants no utilitzen el valencià amb tanta facilitat en les seues converses, amb altres persones. Per tant, en aquells àmbits socials en què el valencià no és compartit com a llengua d'ús per tothom, el castellà esdevé la llengua totalment predominant.

Malgrat tot, hi ha un altra cara de la moneda, un altra realitat que contrasta amb el que acabem de descriure. Tant per a les migracions del passat com per a les migracions actuals, el valencià no deixa de ser referència d'una integració més arrelada al país, un accés a la cultura autòctona. Per a les persones amb més ganes d'arrelar-se i de sentir-se partícips de la societat on viuen, el fet de parlar valencià marca una diferència molt clara entre ser de fora o ser d'ací i això marca cert prestigi.

Però tot dependrà d'una sèrie de factors que van des del tipus d'immigració fins a la situació social i legal dels nouvinguts, passant pel lloc on les persones immigrades estableixen la seua residència. És més senzill esdevenir valenciano-parlant a Barxeta que a Alacant. En aquest sentit, la integració lingüística és molt sensible al tipus d'actituds que prenga la població autòctona receptora.

Finalment, per a comprendre com el valencià pot esdevindre la llengua d'acollida o d'integració dels nouvinguts, també cal tenir en compte que l'origen cultural i social de les persones condiciona l'interés per aprendre valencià. Com que aquest és un acte voluntari, aquest condicionament té un gran pes. En aquest sentit podem suposar que les persones que tenen el castellà com a llengua pròpia no veuran la necessitat de fer servir el valencià, perquè tothom els entén. En canvi, aquelles persones que visquen en comunitats políglotes tindran més tendència a aprendre el valencià, i aquelles persones que provenen de països on és molt clara la relació entre la llengua dominant i la minoritzada, tindran més tendència a preferir el castellà abans que el valencià. També hi ha altres factors, com el fet que certes comunitats de nouvinguts tenen un arrelament més dèbil al país i en aquest cas, és possible que fins i tot tinguen dificultats per aprendre el castellà, i que ni es plantegen aprendre valencià.

Caldrà tenir en compte totes aquestes consideracions a l'hora de contestar la pregunta inicial i més tenint com a punt de partida la realitat del fenomen migratori actual al nostre país.

ALGUNES DADES SOBRE L'EVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA AL PAÍS VALENCIÀ

La població estrangera al País Valencià en els darrers deu anys ha crescut enormement. Segons l'INE, dels 90.626 nouvinguts de l'any 1996 hem passat als

581.985 del 2005. Per altra banda la població estrangera tendeix a concentrar-se en els nuclis urbans i en zones agràries amb treball permanent al camp, a la construcció o als serveis.

Respecte al sexe de la població nouvinguda, cal dir que en el pas dels anys, s'ha incrementat notablement el nombre d'homes. Així al 2005 més del 54% dels estrangers que arribaven al País Valencià eren dels sexe masculí. De totes formes cal ressenyar que la quantitat de dones continua essent alt. Per procedència, els homes quasi dupliquen les dones entre les persones magribines i, al contrari, entre les persones procedents de l'Amèrica Central i de l'Amèrica del Sud, les dones representen més del 56% (*font: INE-2006*).

En relació amb l'edat, les persones estrangeres es concentren entre els vint i els quaranta anys en un 45 %. I també cal dir que el País Valencià s'ha convertit en el lloc de residència de persones jubilades de la Unió Europea, sobretot en les comarques de les Marines. Així mateix, la concentració de persones estrangeres, especialment en el tram 17-44 anys, és bastant més alt que el de la població total.

Pel lloc de procedència, al País Valencià els nouvinguts de la Unió Europea són els més nombrosos, seguits dels d'Amèrica Llatina, dels de l'Europa de l'Est i del Magrib. Els grups menys nombrosos són els procedents d'Àsia i de l'Àfrica Subsahariana.

I per últim, per a tancar aquest breu anàlisi de dades, la immigració estrangera es relaciona també amb l'augment dels naixements. Aquest és un fenomen important des del punt de vista de l'educació, ja que, en un període molt curt de temps, el nombre de criatures estrangeres nascudes a les nostres comarques, tindrà molta presència a les escoles.

L'ACOLLIDA: UNA QÜESTIÓ CULTURAL

En aquest escenari assistim a una situació en la qual es posa en joc un entramat d'expectatives, on la persona nouvinguda arriba amb un conjunt d'expectatives pel que fa a la manera com s'hi trobarà, a la feina que hi farà,... aquestes i altres reflexions ens porten a la necessitat de dissenyar i proposar protocols i eines d'actuació adequades als diversos contextos.

En considerar els processos d'acollida i socialització institucional sempre hi ha una dimensió tècnica, regida per principis de racionalitat. Però també hi ha aspectes de tipus relacional com el clima d'acollida, el temps que s'hi dedica, l'actitud de les persones, etc. poden ser tant o més importants que les actuacions institucionals. Quan acollim algú, podem transmetre-li cordialitat i entusiasme; però també tebior i indiferència i, fins i tot, fredor i rebuig. Es tracta d'elements intangibles, però presents en l'entrada a qualsevol cultura.

Hem de reforçar l'argument que el temps dedicat a l'acollida dels membres nous no és un temps perdut, ben al contrari és una inversió de futur. L'arribada d'un nouvingut constitueix una oportunitat per a la millora del nostre devenir diari atès que permet copsar altres punts de vista, altres maneres de fer les coses,... sempre és un enriquiment cultural.

A mode de conclusió, l'acollida i integració dels nouvinguts és un repte per a la societat valenciana per dues raons: per la necessitat d'integrar les persones de la nova immigració i possibilitar-los l'accés a tots els elements culturals i socials propis del nostre país; però també per la necessitat de fer del valencià una llengua normalitzada en tots els àmbits de la societat. És evident que els nous immigrants percebran que els cal aprendre valencià en la mesura que siga socialment necessari o útil: per relacionar-se, per treballar, per aconseguir prestigi social, etc.

Dins d'aquest paradigma es mou Escola Valenciana-Federació d'Associacions per la Llengua a l'hora de dur a terme el programa del Voluntariat pel Valencià, del qual anem a traçar les seues línies bàsiques.

EL VOLUNTARIAT PEL VALENCIÀ: UNA FORMA DE MEDIACIÓ LINGÜÍSTICA

L'any 2005 Escola Valenciana va crear un servei gratuït adreçat a tota la ciutadania valenciana, amb l'objectiu d'incrementar els parlants en la nostra llengua. És una forma de mediació lingüística positiva, sense imposicions, on els implicats tenen molt a guanyar. Des de la creació del Voluntariat pel Valencià s'han creat més de 3.000 parelles lingüístiques i el programa està establert a més de 70 poblacions d'arreu del País Valencià. De fet cada setmana es realitzen presentacions a pobles i ciutats valencians que s'acullen a la iniciativa i posen en marxa el programa en la seua localitat.

L'únic requisit per a fer-se voluntari o voluntària és ser valencianoparlant. No cal tindre un coneixement exhaustiu de la llengua, tan sols cal que la parle i que es comprometa a dedicar un mínim d'hores per a conversar en valencià amb una persona que estiga aprenent a parlar en valencià.

Pel que fa als aprenents són aquelles persones que volen parlar amb fluïdesa la nostra llengua. Hi ha molts aprenents que són d'origen valencià i que tenen com a llengua materna el castellà. L'altre volum important d'aprenents són les persones nouvingudes que formen part de la nostra societat. De fet, fins a aquest moment, s'han contabilitzat aprenents de 23 nacionalitats diferents. No és necessari que els aprenents tinguen cap requisit especial, només les ganes d'aprendre a parlar la nostra llengua en contextos reals i quotidians. No hi ha cap examen final ni cap prova d'estil, ja que el Voluntariat pel Valencià és una experiència

d'enriquiment personal. La finalitat és, simplement, crear situacions de parla per millorar l'expressió oral.

Per superar les barreres i decidir-se a parlar en valencià plantejem una oferta integradora, oberta i positiva. A través del Voluntariat es pretén crear un espai de relació, el terme voluntariat implica oferir una part del nostre temps per contribuir a una causa justa que ens ajude a sentir-nos millor. En aquest cas, el dediquem a donar a conèixer la nostra llengua i la nostra cultura.

També s'enfoca com un intercanvi de conversa perquè, quan dues persones parlen, es produeix sempre una interacció positiva que repercuteix en cadascuna d'elles. És el contacte humà el que ens aporta coneixement, el que ens ajuda a sentir-nos més integrats dins la societat en la qual vivim. L'aprenentatge de les llengües sempre és enriquidor, ja que les investigacions i els estudis demostren que una persona que domina la llengua del nou lloc on viu té un millor rendiment acadèmic i més possibilitats de trobar una feina i fer nous amics. Com a aprenents, parlar en valencià ens ajudarà a sentir-nos millor en la terra que ens acull, ja que la llengua és l'element identificador per excel·lència. Com a voluntaris, col·laborar a difondre la nostra llengua i cultura ens donarà seguretat i coratge, ens ajudarà a conèixer altres persones i maneres d'entendre la vida i les coses i ens farà sentir-nos integrats plenament en la societat valenciana.

Les estratègies de mediació lingüística en el Voluntariat pel Valencià són prèvies a l'activació de cada parella lingüística. És a dir, que quan un voluntari i un aprenent queden per a conversar és perquè per les dues parts existeix una voluntat clara de participar en la iniciativa.

Des del Voluntariat pel Valencià es promou la difusió del programa des de diverses perspectives. Una d'elles la integren les presentacions a les poblacions que acullen el programa. En aquest cas es fa una crida al moviment associatiu i les diferents entitats que tenen acció en una localitat, per tal que conviden la gent a assistir a les sessions informatives. L'altra estratègia és la difusió més àmplia a través de campanyes comunicatives als principals mitjans de comunicació valencians. L'objectiu és informar dels beneficis de la proposta tant als possibles voluntaris com als possibles aprenents.

La seu central del Voluntariat pel Valencià està a València, des d'on es creen directament les parelles lingüístiques de la ciutat i de bona part de l'àrea metropolitana. Així mateix, es gestionen tots els materials que genera el programa, s'ofereix assessorament a les entitats i corporacions que s'hi acullen per a posar-lo en marxa i es dissenyen les campanyes comunicatives. El Voluntariat pel Valencià està actiu a més de 70 poblacions de les nostres comarques, en alguns barris de grans ciutats i al si d'algunes AMPES. Pel que fa a la col·laboració directa dels ajuntaments que hi participen, el programa es gestiona a través de les oficines de promoció lingüística o de les Escoles d'Adults.

La formació de parelles lingüístiques atén al criteri de la proximitat, es formen a les poblacions on funciona el Voluntariat pel Valencià. Per aquest motiu es converteix en una eina perfecta per a acostar la gent d'origen valencià i que són valencianoparlants amb les persones nouvingudes per una banda i la gent castellanoparlant, per una altra, que viuen en la mateixa població.

Pel que fa als nouvinguts, el programa és com una eina per al coneixement mutu entre la gent d'ací i la que arriba, buscant un futur millor. El més important és que ajuda a desfer guetos i a afavorir la integració social a través de la comunicació en la nostra llengua.

En molts casos les persones nouvingudes s'acullen al programa a través de les Escoles d'Adults, ja que són l'espai on realitzen cursos de llengua i el Voluntariat pel Valencià suposa un reforç excel·lent per a practicar-la. La llengua és un mitjà integrador ideal i una manera d'intercanviar la cultura i els costums dels nouvinguts i dels valencians. Així mateix, moltes de les persones nouvingudes matriculen els seus fills en l'ensenyament en valencià. Aquests pares i mares troben en el Voluntariat pel Valencià un recurs ideal per utilitzar la llengua que els seus fills aprenen des de l'escola.

Per a tots els aprenents el programa és útil en tant que el seu objectiu és millorar la fluïdesa de parla i són conscients que dominar les dues llengües oficials del País Valencià té molts avantatges. Viure en valencià suposa tindre més oportunitats professionals, però també culturals.

La dinàmica del programa es ben senzilla. Cada parella lingüística queda –mínim– una hora per setmana durant 10 setmanes. El lloc i l'hora de trobada l'estableixen les pròpies parelles lingüístiques i, des del programa, s'anima que es creen situacions de parla diferents i atenent a qualsevol conversa que es puga generar de forma espontània, en un context quotidià. És per això que les parelles lingüístiques queden per a xarrar davant d'un cafè, compartint una afició o quedant per a anar a un museu, al mercat, a un concert de música, al cinema, inclús per a cuinar un plat.

Per a facilitar les converses entre voluntaris i aprenents les parelles lingüístiques disposen, a partir d'ara, d'un quadern de suport amb propostes temàtiques per a conversar sobre ciutats i gent, cuina, art, compres, cultura, esports, tradicions i costums, etc. Així mateix, també es faciliten pàgines web de diccionaris en línia, entitats d'interès i mitjans de comunicació per Internet que utilitzen la nostra llengua. Es marquen també algunes orientacions que poden ser molt profitoses tant per als voluntaris com per als aprenents. En primer lloc, es recomana que es pacte evitar parlar en una altra llengua que no siga el valencià. S'assenyala també que no és tan important la correcció o la pronúncia perfecta com el fet de perdre la por i començar a parlar. Així mateix, prèviament a cada trobada, convé haver dedicat uns moments a pensar com l'organitzarem i quins materials de suport visual podem aportar.

Una de les estratègies més efectives per a crear voluntaris i aprenents és la campanya «Parla'm en valencià», que des de l'any 2008 es promou des d'Escola Valenciana per a difondre el Voluntariat pel Valencià. Consisteix en falques de ràdio, faldons de publicitat en periòdics i revistes, així com vídeos promocionals. Els protagonistes de la campanya són voluntaris i aprenents reals que expliquen la seua experiència. El missatge adreçat als voluntaris potencials pren com a referència la idea de què si parlen en valencià, per què no ajudar a parlar-lo a altres persones. A més, promou el coneixement d'altres cultures i fer nous amics. Pel que fa als aprenents, se'ls llança la idea que parlar en valencià és fàcil i gratuït.

A més, el voluntariat pel valencià disposa d'una pàgina web (<www.voluntariatpelvalencia.org>) amb tota la informació per a donar-se d'alta de voluntaris i aprenents, recursos didàctics i notícies sobre les diferents activitats que es promouen a través del programa. En aquest sentit, es promouen activitats culturals adreçades a totes les parelles lingüístiques per tal de crear experiències de parla en grup. És el cas, per exemple, de les passejades culturals o del Club Lector. En el primer cas, s'organitzen excursions amb guies que fan explicacions en la nostra llengua i en el segon, s'anima als voluntaris i aprenents a llegir un llibre en valencià, per a després comentar-lo en grup, junt a l'autor en una tertúlia literària.

En conclusió, totes aquestes iniciatives fan del Voluntariat pel Valencià una forma de mediació lingüística operativa i positiva per a normalitzar la nostra llengua, des de la base i des de la pràctica relacional i comunicativa: la utilització del valencià, en el dia a dia, de tota la gent que viu en les nostres comarques, incloent-hi de forma especialment sensible i acollidora els nouvinguts.

REFERÈNCIES

Instituto Nacional de Estadística (INE): <<http://www.ine.es/>>.
<www.voluntariatpelvalencia.org>.
<www.escolavalenciana.org>.

RECENSIONS
